

Arkadiusz Machniak¹

Sytuacja w Afganistanie w latach 2021–2023 po wycofaniu międzynarodowej koalicji antyterrorystycznej

Streszczenie

Po wycofaniu się międzynarodowej koalicji antyterrorystycznej w 2021 r. z Afganistanu sytuacja w tym kraju budzi poważny niepokój. Afgańczycy sceptycznie oceniają możliwość zaprowadzenia przez talibów porządku w wymiarze wewnętrznym oraz nawiązania pozytywnych stosunków ze społecznością międzynarodową. Zamrożenie przez USA aktywów Afganistanu i zawieszenie pomocy międzynarodowej skutkowało stopniowym pogarszaniem się sytuacji gospodarczej tego państwa. Początkowo talibowie nieudolnie próbowali połączyć oczekiwania swoich radykalnych przywódców z uzyskaniem poparcia ze strony globalnych mocarstw, licząc na ich pomoc finansową. W rzeczywistości można obserwować stopniowe ograniczanie w tym kraju praw i wolności obywatelskich oraz stosowanie represji wobec przeciwników politycznych. Jednoznacznie świadczy to o tym, iż pomimo wcześniejszych fikcyjnych gestów wobec opinii światowej talibowie nie dokonali istotnej zmiany kursu. Potwierdzają się obawy obrońców praw człowieka i ekspertów, że taka polityka uniemożliwi ustabilizowanie sytuacji w Afganistanie.

Słowa kluczowe: Afganistan, terroryzm, bezpieczeństwo, talibowie

Wprowadzenie

Konsekwencją opublikowanego raportu Rady Bezpieczeństwa ONZ była zorganizowana w Taszkencie w dniach 25–27 lipca 2022 r. konferencja poświęcona problematyce Afganistanu. Raport RB ONZ zawierał

¹ Dr Arkadiusz Machniak, Instytut Nauk o Polityce, Uniwersytet Rzeszowski, al. mjr. W. Kopisto 2a, 35-959 Rzeszów, e-mail: machniakarkadiusz@gmail.com, nr ORCID: 0000-0002-8092-9973.

istotne dla bezpieczeństwa międzynarodowego i wyjątkowo alarmujące informacje dotyczące aktywności ugrupowań terrorystycznych, w tym Al-Kaidy, korzystających z protekcji talibów w Afganistanie. Z raportu wyłania się obraz Afganistanu jako kraju, który powrócił do sytuacji sprzed 11 września 2001 r. (Centrum Prewencji Terrorystycznej ABW 2022).

Sytuacja w Afganistanie budzi niepokój co do dalszego biegu wydarzeń w tym kraju. Spektakularne i niespodziewane zwycięstwo talibów w 2021 r. zaskoczyło wszystkich, być może również ich samych. Wydarzenia na Ukrainie absorbują społeczności międzynarodowe, a tym samym odwracają uwagę od sytuacji wewnętrznej w Afganistanie, co w perspektywie czasu może okazać się strategicznym błędem nie tylko w wymiarze regionalnym, ale również globalnym. Po pierwszych miesiącach pozornych ruchów ze strony talibów ich poczynania w wymiarze wewnętrznym, i nie tylko, wskazują na regres polityki afgańskiej.

Na potrzeby niniejszego tekstu autor przyjął tezę: talibowie, którzy ponownie przejęli władzę w Afganistanie, są terrorystycznym ugrupowaniem, które utraciło ster rządów w 2001 r. i ponownie zaprowadza rządy szariat, łamiąc prawa człowieka oraz doprowadzając do zaostrzenia relacji ze społecznością międzynarodową. Przy opracowaniu artykułu wykorzystano publikacje naukowe i oceny ekspertów umożliwiające przeprowadzenie wyводу zgodnie z przyjętą tezą badawczą.

Afganistan w latach 2021–2023 jako państwo dysfunkcyjne na tle interesów mocarstw regionalnych

Słabością Afganistanu jest kwestia jego granic – szczególnie tej z Pakistanem. Afganistan nigdy nie został podbity w klasycznym tego słowa znaczeniu. Granica afgańsko-pakistańska, nazwana Linia Duranda, formalnie oddzielająca te dwa państwa, dla Pasztunów jako społeczności jest granicą faktycznie tylko „na papierze”. James Fergusson zauważa, że w przekonaniu Pasztunów „to tylko linia nakreślona na mapie dawno temu przez cudzoziemców, którzy nie pokwapili się, żeby skonsultować to z ludnością lokalną, dzieląc na pół ich ojczyznę i ich przodków” (Michnik 2014: 83).

Rzeczywistość wieloletnich wojen i konfliktów wewnętrznych wpływa na postrzeganie Afganistanu jako państwa dysfunkcyjnego, którego historia i współczesność jest również efektem wpływów państw ościennych i regionalnej różnorodności. Peter Bergen, pisząc o talibach, stwierdził, iż „przybyli znikąd w kolumnach pick-upów marki Toyota i zajęli większość Afganistanu, wprowadzając siłą swoją purystyczną i bezwzględną wersję islamu, który skutecznie uniemożliwił powstanie nowożytnego państwowości afgańskiej (Michnik 2014: 81–82).

Opuszczenie Afganistanu przez wojska amerykańskie i pozostałe siły koalicyjne sprowokowało debatę dotyczącą nie tylko pozycji Stanów Zjednoczonych jako mocarstwa międzynarodowego. Ponownie podjęto dyskusje o Afganistanie jako państwie, w którym na przestrzeni historii mocarstwa światowe wielokrotnie poniosły spektakularną klęskę militarną i polityczną (Mazurek 2022: 75).

Silną pozycję mocarstwową w regionie zajmuje Iran, dla którego Afganistan jest znaczącym państwem w polityce bezpieczeństwa. Zdaniem Emile'a Hokayema bezpieczeństwo Iranu jest zasadniczo uzależnione od sytuacji w Afganistanie, kraju „chronicznie słabym, faktycznie znajdującym się w stanie upadku, podatnym na zewnętrzne interwencje regionalnych i globalnych rywali Teheranu” (Mazurek 2022: 87).

Iran wyraził zadowolenie z przejścia przez talibów władzy w Afganistanie. Prezydent Iranu Ebrahim Raisi wycofanie USA z Afganistanu skomentował słowami: „Militarna porażka Ameryki i jej wycofanie muszą stać się okazją do odnowienia życia, bezpieczeństwa i trwałego pokoju w Afganistanie”. W kontekście historycznych i religijnych różnic sunniccy talibowie i szyi przywódcy Iranu pozostają stronnictwami co najmniej rywalizującymi, o ile nie wrogimi, jeśli wziąć pod uwagę zamordowania dyplomatów Iranu przez talibów w 1998 r. Incydent ten jednak nie był przeszkodą w nawiązaniu kilka lat temu wzajemnych kontaktów afgańsko-irańskich. Oficjalnie Teheran dążył i dąży nadal do przywrócenia stabilnej sytuacji w Afganistanie. Interesy Iranu sugerowały jednak utworzenie w Afganistanie rządu zgody narodowej na fundamencie różnych sił islamskich, a nie tylko samych talibów. Iran faktycznie zachował pewne wpływy w Afganistanie, nie ma jednak żadnego interesu w tym, aby pogłębiać destabilizację tego państwa. Priorytetem Iranu jest natomiast własny rozwój ekonomiczny i likwidacja sankcji wynikających z treści porozumienia nuklearnego (Joint Comprehensive Plan of Action – JCPOA). Stabilna sytuacja w Afganistanie może umożliwić Iranowi rozwinięcie gospodarczych kontaktów z Dalekim Wschodem (Dobosz-Dobrowolska 2021: 4–5).

Sytuacja w Afganistanie jest przedmiotem stałego zainteresowania Pakistanu i Indii. O ile w przypadku Pakistanu jest to uwarunkowane rywalizacją tego kraju z Indiami, o tyle dla tego drugiego państwa sytuacja w Afganistanie ma dużo większe znaczenie niż rywalizacja z Islamabadem. Stałe zainteresowanie Dehli lądowym szlakiem handlowym i wzmocnianie relacji gospodarczych z krajami Azji Środkowej i Zachodniej powoduje, że żywotnym interesem tego państwa jest ograniczenie radykalnego islamu w Afganistanie (Michnik 2014: 87).

Po ponownym przejściu władzy w Kabulu przez talibów rząd Pakistanu zadeklarował bezwzględne poparcie dla tego ugrupowania. Premier

rządu Pakistanu Imran Khan stwierdził, że talibowie „zerwali łańcuchy niewolnictwa”. Destrukcja prozachodniego rządu w Kabulu jest dla Pakistanu istotna również z geopolitycznego punktu widzenia, gdyż wskazuje na ograniczenie w tym regionie wpływów Indii. Ponadto poprzez współpracę z talibami Pakistan ma ogromną szansę do wzmocnienia swojej pozycji w relacjach z Indiami (Dobosz-Dobrowolska 2021: 3–4).

Ponowne pojawienie się u steru władzy talibów i ewakuacja z Afganistanu wojsk amerykańskich wywołały dyskusję na temat przejęcia po nich dominującej pozycji w regionie. Czy lukę tą wypełnią Chiny, które mogą wykorzystać Afganistan jako swoje zaplecze surowcowe? Warto jednak zaznaczyć, że analiza stosunków afgańsko-chińskich nie potwierdza takich przypuszczeń. Zakres inwestycji dokonanych przez Chiny w Afganistanie jest niewielki. Zainteresowanie Chin sytuacją w Afganistanie jest raczej związane z kwestią bezpieczeństwa, a w praktyce bezpieczeństwa wewnętrznego ChRL. Dlatego talibowie są dla Chin zaledwie potencjalnym, kolejnym partnerem w realizacji własnych celów wewnętrznych (Mazurek 2022: 81).

Chiny, mimo że wykazują zainteresowanie wzmocnieniem wpływów w Afganistanie, nie przejawiają jednak zamiarów przeprowadzenia jakiegokolwiek interwencji zbrojnej. Dla rządu w Pekinie Afganistan jest krajem bogatym w naturalne złoża „do zagospodarowania”, ale również ważną bramą do Bliskiego Wschodu (Iraku i Iranu) oraz Azji Centralnej (Uzbekistanu i Tadżykistanu). Potencjalne przyłączenie Afganistanu do chińskiej inicjatywy Pasa i Szlaku zneutralizowałoby pozycję Indii, bardzo sceptycznych wobec tego projektu. Dla Chin jest ważna stabilizacja sytuacji w Afganistanie w kontekście zagwarantowania sobie bezpieczeństwa od zamachów terrorystycznych (Dobosz-Dobrowolska 2021: 2–3).

Korzystając z ewakuacji sił NATO i USA z Afganistanu, Rosja planuje ugruntować swoje wpływy w tym państwie poprzez lepsze relacje z talibami. Ma to na celu uzyskanie pozycji jednego z głównych graczy w procesie pokojowym, który będzie mieć wpływ na jego uczestników, a także pozwoli Rosji kontrolować sytuację w Afganistanie i wykorzystać ten atut w stosunkach z państwami Azji Południowej. Może to pogorszyć sytuację w Afganistanie i zniweczyć działania NATO z lat 2001–2021. Celem polityki Rosji wobec Afganistanu jest uzyskanie potencjalnego wpływu na konflikt wewnątrz tego państwa oraz pewne ograniczenie działalności organizacji terrorystycznych zagrażających bezpieczeństwu Rosji. Rosja będzie kontynuować kontakty z talibami oraz z silnymi militarnie i politycznie regionalnymi przywódcami, gdyż jest zainteresowana m.in. zwiększeniem sprzedaży broni. Moskwa wykorzysta też możliwą destabilizację w Afganistanie do wzmocnienia

dominacji politycznej nad państwami Azji Centralnej, intensyfikując liczbę manewrów wojskowych realizowanych w ramach Organizacji Układu o Bezpieczeństwie Zbiorowym (OUBZ), argumentując to koniecznością poprawy bezpieczeństwa w regionie Azji Południowej. Tym samym Rosja w relacjach z Pakistanem i Indiami uzyska silniejszą pozycję m.in. do neutralizowania regionalnych projektów transportowych i energetycznych zagrażających rosyjskim interesom, takim jak np. gazociąg TAPI (Turkmenistan–Afganistan–Pakistan–Indie) oraz będzie kontrolować procesy migracyjne (Dyner, Legieć 2021: 1–2).

Rosja jest na równi z Chinami, Iranem i Pakistanem krajem utrzymującym pozytywne stosunki z talibami. Władze na Kremlu, korzystając z wypracowanych od lat kontaktów z talibami, starają się ich skłonić do przestrzegania „czerwonych linii” wyznaczonych przez Moskwę. Rosja jest przekonana, że dobre relacje z talibami są możliwe i w zamian deklaruje swoje poparcie dla ich starań o uzyskanie międzynarodowej legitymizacji. Rosja w widoczny sposób nie podsyca również zbrojnego oporu przeciwko rządowi talibów w Dolinie Pandższiru. Rebelią tą dowodzi Ahmad Masud, syn legendarnego dowódcy antysowieckiej partyzantki Ahmada Szah Masuda, oraz były wiceprezydent Afganistanu Amrullahem Salehem, którzy swoją działalność prowadzą pod szyldem dawnego Sojuszu Północnego. Nie można jednak wykluczyć, że Rosja będzie wspierać Masuda w razie kontynuowania przez niego rebelii. Z drugiej strony Moskwa mimo optymistycznych ocen polityki rządu talibskiego oraz roztaczania perspektyw zawiązania z nim *modus vivendi* realizuje wraz z Uzbekistanem i Tadżykistanem zakrojone na dosyć dużą skalę przygotowania militarne. Rosja wzmacnia swoje siły dyslokowane w Tadżykistanie i przeprowadza z tym państwem wspólne ćwiczenia. Należy postrzegać to jako działania ostrzegawcze pokazujące, że pomimo dobrych oficjalnych roboczych kontaktów z talibami zachowuje wobec nich sporą dozę nieufności (Rodkiewicz 2021).

Sytuacja wewnętrzna w Afganistanie i jej uwarunkowania w latach 2021–2023

W czasie trwania operacji Międzynarodowych Sił Wsparcia Bezpieczeństwa w Afganistanie (*International Security Assistance Force* – ISAF) w kolejnych strategiach nie uwzględniano w sposób istotny negocjacji politycznych z przywódcami rebeliantów. Wychodzono z założenia, że taktyczne sukcesy koalicji i efektywniejsze zarządzanie państwem przez demokratyczny rząd Afganistanu wpłyną na skłonność

części bojowników (głównie tych mniej radykalnych) do współpracy. Ewidentne były inicjatywy prezydenta Hamida Karzaja (grudzień 2001 – wrzesień 2014) dotyczące zainicjowania procesu pojednania narodowego, o czym chociażby świadczyła propozycja z 2004 r. zakładająca włączenie byłych talibów do życia politycznego Afganistanu. W 2010 r. Karzaj powołał w tym zakresie Afgańską Wysoką Radę Pokoju (*Afghan High Peace Council* – AHPC), która jednak nie zrealizowała wiązanych z nią planów (Jureńczyk 2018: 116).

Talibowie również negatywnie reagowali na propozycje pokojowe prezydenta Aszrafa Ghaniego, gdyż postrzegali rząd Afganistanu jako nielegalny i sterowany z zewnątrz. Społeczeństwo Afganistanu nie do końca było przekonane o sile państwowej władzy i jej skutecznym działaniu na rzecz obywateli. Dostrzegało wszechobecną i powszechną korupcję oraz częste przypadki zaspokajania wyłącznie prywatnych interesów. Od dłuższego czasu panowało przekonanie, iż dla afgańskiego rządu oraz talibów optymalnym rozwiązaniem byłoby podjęcie dialogu. Skłonienie talibów do rozmów w istocie uzależnione było od skuteczności działania afgańskiego wojska i sił bezpieczeństwa, wojsk koalicji, jak również od teoretycznie przychylnego Stanom Zjednoczonym Ameryki Pakistanu, który jednak utrzymywał bliskie relacje z talibami (Jureńczyk 2018: 121).

Własna historia nauczyła Afgańczyków, aby nie ufać cudzoziemcom. Afgańczycy cechują się lojalnością głównie wobec swego rodu, klanu czy plemienia, ale nie w stosunku do kraju, rządu czy społeczeństwa. Większość Afgańczyków wiąże swe interesy przeważnie z interesami grup, a dopiero potem narodu i państwa. Afgańczycy cenią niezależność, są hardzi i dumni oraz impulsywni. Takie cechy i styl życia wyróżniają ich z grona innych państw tego regionu (Piekarowicz 1984: 10–11).

Jak słusznie zauważa Kamil Kłyszajko, „Spektakularna klęska, jaką Zachód, a zwłaszcza Stany Zjednoczone doznały w Afganistanie, nie może być wytłumaczona bez uwzględnienia specyficznego położenia geostrategicznego kraju. Swoje wpływy starają się tam zachować mocarstwa zachodnie, ale również Chiny, Rosja, jak również sąsiedzi: Pakistan, Indie i Iran. Oddziaływania ze strony tych państw w połączeniu z rozbudowanymi w afgańskiej kulturze tradycjami plemiennymi udaremniły wysiłki mające na celu ustanowienie spójnego i stabilnego państwa” (Kłyszajko 2022: 104).

Sekretarz obrony w administracji Geорга W. Busha Donald Rumsfeld twierdził: „nigdy nie wycofamy wojska z Afganistanu, dopóki nie zapewnimy stabilizacji”. W 2009 r. prezydent Barack Obama zapewniał, że USA opracują klarowne i przejrzyste zasady polityki wobec Afganistanu (Stróżyk 2022: 405). Operacja w Afganistanie była głównym kie-

runkiem amerykańskiej wojny z terroryzmem, a sam Barack Obama w ciągu pierwszych 18 miesięcy swojej administracji dwukrotnie wzmacniał kontyngent afgański (Collins 2021: 89).

Prezydent Donald Trump, negując szanse na szybkie zakończenie konfliktu w Afganistanie, szukając również oszczędności w wydatkach państwa oraz proklamując odpowiedzialność rządu w Kabulu za sytuację w kraju, podjął decyzję o tzw. strategicznym odwróceniu. Była to jednak forma przyznania się do porażki i dlatego USA rozpoczęły negocjacje z talibami. D. Trump podpisał porozumienie z talibami mówiące, iż USA wycofają się z Afganistanu przed 1 maja 2021 r. (Wojciechowski 2021: 2).

Prezydent Joe Biden podtrzymał i zrealizował w praktyce decyzję prezydenta Trumpa o zakończeniu wojny w Afganistanie. Wykazał się w tym konsekwencją, gdyż jako wiceprezydent był przeciwnikiem powiększania liczebności kontyngentu amerykańskiego w Afganistanie (Stróżyk 2021: 410).

Sytuacja w Afganistanie jest jedną z najistotniejszych porażek amerykańskiej dyplomacji w XXI w. Pomimo ogromnych inwestycji finansowych Afganistan skapitulował przed talibami w ciągu paru tygodni po wycofaniu wojsk koalicji. Amerykanie zlekceważyli odmienności kulturowe pomiędzy słabo rozwiniętym, hierarchicznie klanowym społeczeństwem tego kraju a demokratycznym światem (Kłyszajko 2022: 116–117).

Z tą opinią polemizuje analityk Center for Strategic & International Studies w Waszyngtonie Anthony Cordesman, który twierdzi, że porażka USA będzie miała ograniczony wpływ na reputację tego kraju. Argumentuje również, że głównymi przyczynami tej porażki były niepowodzenia afgańskiego rządu i uwarunkowania tamtejszej kultury politycznej (Cordesman 2022).

Błędne okazały się informacje i analizy amerykańskich służb wywiadowczych. Analitycy z agencji wywiadowczych USA wyrażali sceptycyzm w zakresie zdolności rządu w Kabulu do powstrzymania talibów. Wywiad amerykański prognozował, że rząd afgański jest w stanie utrzymać się dwa lata po wycofaniu sił sojusznicznych (Portal InfoSecurity24, 2021).

Podobne błędy w zakresie oceny sytuacji w Afganistanie popełniły brytyjskie służby specjalne zajmujące się wywiadem oraz analizą spraw międzynarodowych. Angielski wywiad jeszcze w lipcu 2021 r. oceniał, iż zdobycie Kabulu przez talibów i upadek rządu w Afganistanie w tym roku są mało realne (Raubo 2021).

Można się zastanawiać, czy talibowie w 2021 r. są tym samym ugrupowaniem, którym byli 20 lat wcześniej, ze względu na oczywistą

konsekwencję wymiany pokoleniowej oraz zdolność dopasowania się do sytuacji politycznej. Uwarunkowania przynależności klanowych i oddziaływania terytorialnego wpływają na stosunek do kontrowersyjnych tradycji pasztuńskich (Brudnicka-Żółtaniecka 2021: 13–14).

Po zajęciu Kabulu w sierpniu 2021 r. talibowie skonsolidowali władzę, odtwarzając Islamski Emirat Afganistanu z lat 90. XX w. Ponownie ograniczono prawa człowieka, zwłaszcza kobiet, a powiązania talibów z organizacjami terrorystycznymi osłabiają obecnie szanse na uznanie rządu talibów przez społeczność międzynarodową. Po przejściu władzy w Afganistanie ich rząd nie został uznany przez żadne państwo, nie spełnili bowiem istotnych warunków z rezolucji ONZ z 17 września 2021 r., tj. utworzenia demokratycznego rządu, akceptowania praw kobiet i zaprzestania udzielania na swoim terytorium azylu terrorystom. Talibowie odrzucili demokratyczną konstytucję i reaktywowali państwo umocowane na prawach szariat. Najwyższą władzę dzierży tam obecnie przywódca duchowy emir Hibatullah Achundzada rezydujący w Kandaharze, a rząd w Kabulu, kierowany przez mułłę Hasana Achunda, zajmuje się zarządzaniem krajem. Międzynarodowe apele o powołanie rządu inkluzywnego i reprezentatywnego dla wieloetnicznego państwa zostały zignorowane, a władzę trzymają w swoich rękach niemal wyłącznie Pasztuni, marginalizując mniejszości Tadżyków czy Uzbeków, jak również zasadniczo pomijając kobiety. Pomimo amnestii z 17 sierpnia 2021 r. dla osób z poprzedniego systemu dokonywane były akty zemsty, zabójstwa oraz represje wobec dawnych przedstawicieli sił bezpieczeństwa i administracji. ONZ uzyskała informacje o m.in. 160 zabójstwach pozasądowych, 178 bezprawnych aresztowaniach i zatrzymaniach oraz 56 przypadkach tortur i znęcania się nad osobami powiązanych z byłym obozem władzy. Na przestrzeni ostatnich miesięcy sukcesywnie ograniczono prawa kobiet do edukacji, pracy i przemieszczania się. Zabroniono nauki dziewczynkom powyżej szóstej klasy. W grudniu 2021 r. wprowadzono nakaz asysty mężczyzny dla kobiet udających się w dłuższą podróż (ponad 78 km). W maju 2021 r. wprowadzono nakaz całkowitego zakrywania ciała przez kobiety poza rodzinnym domem (Kugiel 2020).

Hibatullah Achundzada wydał w 2022 r. dekret zobowiązujący kobiety do noszenia burki w miejscach publicznych. W myśl jego zapisów kobiety powinny nosić przykrycie całego ciała „zgodnie z tradycją”. Dekret stanowi, że ojciec lub najbliższy męski krewny kobiety, która go nie przestrzega, zostanie upomniany, a być może też uwięziony lub usunięty ze służby w administracji państwa. Przedmiotowy dekret jest analogiczny do restrykcji obowiązujących Afganki w trakcie rządów talibów w latach 1996–2001. „Chcemy, aby nasze siostry żyły godnie

i bezpiecznie. Zasady i ideologia islamu są dla nas ważniejsze niż wszystko inne” – powiedział Khalid Hanafi, p.o. ministra talibskiego Ministerstwa Cnoty. Afganki noszą chusty ze względów religijnych, ale w aglomeracjach miejskich niektóre z nich nie zasłaniają twarzy. Dane ONZ wskazują, że około 23 milionów ludzi w Afganistanie cierpi z powodu braku żywności. Znaczna część społeczeństwa egzystuje na granicy ubóstwa. Pomoc rozwojowa została wstrzymana, a rezerwy afgańskiego banku centralnego w kwocie ok. 8,2 mld euro zamrożone. Efektem jest katastrofa finansowa Afganistanu. Gospodarka państwa znajduje się w stanie permanentnej recesji (Portal euroislam.pl, 2022).

W grudniu 2022 r. talibowie zakazali kobietom studiowania na uniwersytetach. Ta decyzja wskazuje na coraz większy wpływ tradycyjnie konserwatywnych przywódców tej grupy oraz ich niechęć lub niezdolność reprezentowania bardziej pragmatycznych poglądów służących rozwojowi tego kraju (Clayton 2023: 9).

Specjalni wysłannicy ONZ ds. praw człowieka w Afganistanie Richard Bennet i przewodnicząca grupy roboczej ds. dyskryminacji kobiet i dziewcząt Dorothy Estrada-Tanck stwierdzili w maju 2023 r.: „Jesteśmy zaniepokojeni powszechnymi problemami ze zdrowiem psychicznym i doniesieniami o fali samobójstw wśród kobiet i dziewcząt. Ta ekstremalna sytuacja zinstytucjonalizowanej dyskryminacji ze względu na płeć w Afganistanie nie ma sobie równych nigdzie na świecie” (Ślusarczyk 2023).

15 sierpnia 2022 r. w Kabulu miał miejsce protest, w którym demonstrujące Afganki niosły transparenty z napisami dotyczącymi rocznicy przejęcia władzy przez talibów np. o treści: „15 sierpnia to czarny dzień”. Protest nie spotkał się z aprobatą talibów, którzy rozproszyli demonstrację, zerwali transparenty oraz zabrali protestującym kobietom telefony. Społeczność międzynarodowa nie propagowała w Afganistanie zachodniej kultury, jednak wiele zrobiono dla sporej części populacji, w tym dla afgańskich kobiet. Po 2021 r. stały się one jednym z głównych celów polityki wewnętrznej talibów. Afgańskie kobiety rozpaczliwie pragną ewakuacji z kraju i upragnionej wolności. Jedna z bardziej znanych afgańskich dziennikarek ukrywa się teraz przed talibami, regularnie zmieniając miejsce pobytu. Dawniej demaskowała ich działalność w mediach i współorganizowała demonstracje przeciwko temu ugrupowaniu do chwili przejęcia przez nie ponownie władzy. Po jednym z zatrzymań została brutalnie pobita i ostrzeżona przed dalszymi konsekwencjami swojego postępowania. Mimo że jest kobietą wykształconą, posiadającą dwa uniwersyteckie dyplomy, zmuszona jest do ukrywania się (Chesler 2023).

Ograniczenie edukacji kobiet uniemożliwia zatrudnianie ich w zawodach nauczycielek, lekarek, prawniczek. Jednocześnie talibowie nie realizują ustaleń zawartych z USA w 2020 r., co negatywnie odbija się na stanie gospodarki Afganistanu i nie gwarantuje obywatelom godnego życia (Szurc 2022).

Kryzys humanitarny w Afganistanie pogłębia się, pomimo że tylko w okresie od stycznia do czerwca 2023 r. państwo to otrzymało 4,45 miliarda dolarów z programów pomocy humanitarnej. Największym darczyńcą w tym okresie były Stany Zjednoczone, które przekazały organizacjom humanitarnym 1,34 miliarda dolarów na programy pomocowe (SIGAR 2023).

Human Rights Watch (HRW), zajmująca się monitoringiem przestrzegania praw człowieka, przygotowała raport, z którego można się dowiedzieć, że talibowie przeprowadzili zbiorowe egzekucje oraz wprowadzili około 47 byłych funkcjonariuszy służb bezpieczeństwa, którzy poddali się im lub zostali przez nich aresztowani pomiędzy 15 sierpnia a 31 października 2021 r. Według HRW do tych incydentów dochodziło głównie w prowincjach Kunduz, Ghazni, Kandahar, Helmand. Istnieje prawdopodobieństwo analogicznych zbrodni w innych regionach Afganistanu. Do masowych egzekucji i porwań dochodzi pomimo ogłoszonej przez talibów amnestii dla byłych wojskowych i cywilnych pracowników administracji Afganistanu oraz wbrew deklaracjom kierownictwa talibskiego, że bezwzględnie będą karać przypadki naruszania warunków amnestii. Wywiad talibów zidentyfikował żołnierzy i funkcjonariuszy afgańskiego wojska oraz służb bezpieczeństwa dzięki czynnościom operacyjnym i na podstawie analizy akt osobowych porzuconych przez poprzedni rząd. Talibowie wydali nakaz rejestracji byłych funkcjonariuszy *Afghan National Security Forces* (ANSF) w kontrolowanych przez siebie urzędach. Na podstawie amnestii rejestrujący się funkcjonariusze ANSF byli weryfikowani pod kątem powiązań z konkretnymi jednostkami sił zbrojnych Afganistanu, Policji, służb specjalnych i władz prowincji. W małych miastach i wioskach Afganistanu mieszkańcy dobrze się znają, co wykorzystali talibowie, aby typować osoby lojalne wobec poprzednich władz (Ślusarczyk 2021a).

Od jesieni 2021 r. pogarsza się również sytuacja społeczności Hazarów. Ostatnie działania talibów wskazują na prześladowania tej grupy etnicznej, co ma niemal historyczne uwarunkowania w realiach Afganistanu. O dramatycznym położeniu Hazarów informuje na bieżąco ich polityczny przywódca Mohammad Mohaqeq, który został zmuszony do ucieczki z Afganistanu po przejściu władzy przez talibów. Talibowie wbrew deklaracjom nie planują współpracy politycznej ze społecznością

Hazarów. Zamierzają zmusić ich do masowej ucieczki z terenu Afganistanu. Należy się zastanowić, czy nad Hazarami nie ciąży widmo zbliżającego się ludobójstwa (Ślusarczyk 2021b).

Jakub Gajda twierdzi, że: „Uznanie talibów to uznanie okrutnego reżimu – takiego poglądu nie udało się przywódcom Ruchu Talibów zmienić. Interesującym scenariuszem mógłby wydawać się taki, w którym jako pierwszy decyzję o uznaniu władzy talibów w Afganistanie podejmuje Waszyngton. Wówczas proces akceptowania rządu talibów ruszyłby zapewne lawinowo. W kontekście powyższych okoliczności i wspomnianych wyżej warunków należy jednak, póki co, postrzegać ten scenariusz jako nieprawdopodobny” (Gajda 2022: 1). Nie sposób nie zgodzić się z powyższymi uwagami, gdyż w świetle polityki talibów prawdopodobieństwo uznania ich rządów przez społeczność międzynarodową wydaje się obecnie bliskie zeru.

Rządy talibów w Afganistanie są już w zasadzie ponowną dyktaturą, przed którą próbują uciekać ludzie zagrożeni represjami. Jest to też kraj ogarnięty skrajną biedą. Dla mieszkańców Afganistanu opuszczenie ich kraju przez społeczność międzynarodową okazało się kolejną krwawą dyktaturą i ekonomiczną nędzą. Regres stabilizacji w Afganistanie dotyczyć może nie tylko ludności tego kraju. W nieodległej perspektywie świat może zapłacić za to wysoką cenę. Stacjonowanie międzynarodowej koalicji w Afganistanie dawało bowiem pewną gwarancję spokoju od zamachów terrorystycznych Al-Kaidy i powstrzymania fali imigrantów z Afganistanu do Europy (Lindenberg 2021).

W 2021 r. szefowie amerykańskich i niemieckich służb specjalnych wyrazili opinię, iż afgańscy terroryści mogą ponownie zacząć wysyłać do Europy grupy zamachowców. W gremiach politycznych w Niemczech pokutuje obecnie przekonanie o istotnym zagrożeniu ze strony terroryzmu pravicowego, jednak w obliczu sytuacji w Afganistanie nie milkną opinie, że radykalizm islamski jest nadal istotnym zagrożeniem dla bezpieczeństwa Niemiec. Szef Federalnego Urzędu Ochrony Konstytucji (BfV) Thomas Haldenwang wyraził obawę, że terroryści islamscy mogą ponownie wysyłać do Europy swoich zamachowców. W tym duchu wypowiadał się też szef Federalnej Służby Wywiadu (BND) Bruno Kahl, odnosząc się do obecnej sytuacji w Afganistanie. Informacje niemieckich służb specjalnych potwierdzili dziennikarze z Holandii, którzy w 2021 r. donieśli o ewentualnej możliwości pobytu w Europie terrorystów islamskich, w tym dżihadystów z ISIS-Khorasan. Zwolnienie z więzień sporej liczby osób związanych ISIS-K, lokalnego odłamu tzw. Państwa Islamskiego, jest zagrożeniem dla Afganistanu. Wariant sytuacji z Syrii, do której przybywali dżihadyści z całego świata, oraz możliwość

ponownego dostania się religijnych fanatyków terrorystycznych do Europy to zagrożenie bardzo realne. O takiej możliwości zeznawał podczas przesłuchań jeden z aresztowanych terrorystów z Tadżykistanu, będący wcześniej instruktorem w obozie w Pakistanie. Raporty ONZ sugerowały już w 2018 r. możliwość pobytu w Afganistanie około 10 tysięcy zagranicznych terrorystów. Szef Kolegium Połączonych Szefów Sztabów USA generał Mark Milley ocenił, jakie jest realne zagrożenie zamachami terrorystycznymi dla międzynarodowej społeczności. W listopadzie 2021 r., dyskutując z Senacką Komisją Sił Zbrojnych, stwierdził, że do roku czasu islamscy terroryści z Afganistanu będą gotowi do przeprowadzania kolejnych ataków poza granicami tego państwa. Amerykańskie służby specjalne dysponują informacjami, iż terroryści w Afganistanie mają takie plany. Służby amerykańskie twierdzą, że obiektem ataków terrorystycznych może być ponownie Zachód Europy (Wójcik 2021). O roli terrorystów z ISIS-K destabilizujących sytuację w Afganistanie pisze również Arkadiusz Legeć: „Odłam tzw. Państwa Islamskiego (ISIS)-Prowincja Chorasán (ISIS-K) wykorzystuje wewnętrzną destabilizację Afganistanu do rozwoju swoich struktur w regionie. Będzie mobilizował zwolenników z państw ościennych, aby osłabić talibów i sprzymierzoną z nimi Al-Kaidę. ISIS-K jest od nich znacznie słabsze, ale aspiruje do odgrywania większej roli, eskalując użycie przemocy” (Legeć 2021: 1).

Załamaniem władz i sił bezpieczeństwa Afganistanu, a w konsekwencji przejęcie władzy przez talibów może skutkować większym zagrożeniem terrorystycznym dla Europy i USA. Państwa Zachodu i USA w znacznym stopniu utraciły wiarygodność wśród młodszego pokolenia Afgańczyków, co w perspektywie czasu może skomplikować planowanie działań lub operacji antyterrorystycznych w tym państwie. Dodatkowo trudno weryfikować, jaki podmiot spoza NATO w formie sprzed 2021 r. może skutecznie interweniować w tym kraju. Stanowi to istotne wyzwanie dla służb wywiadowczych oraz bezpieczeństwa państw UE oraz NATO (Piotrowski 2021: *passim*).

W 2022 r. naiwnie przewidywano, że w Afganistanie zapanuje łagodniejsza wersja afgańskiego emiratu. Tymczasem talibowie wprowadzili drakońskie przepisy prawa szariatu, takie jak kamienowanie czy obcinanie rąk. Najwyższy przywódca Afganistanu Haibatullah Akhundzada ogłosił swój rozkaz: „Uważnie sprawdzajcie sprawy złodziei, porywaczy i buntowników. W tych sprawach, w których wszystkie warunki szariatu hudud i qisas zostały spełnione, jesteście zobowiązani wypełnić je. To jest wyrok szariatu i mój rozkaz, który jest obowiązujący” (Portal euroislam.pl, 2022).

Skomplikowana sytuacja bezpieczeństwa w Afganistanie generuje procesy, które w nieodległej perspektywie zadecydują, czy dwudziestoletnia kampania koalicji międzynarodowej oceniana będzie jako strategiczna klęska. Uwaga dotyczy odbudowy w Afganistanie struktur i wpływów Al-Kaidy, która zawsze postrzegała ten kraj jako swój matecznik i popierała talibów. Al-Kaida była obecna cały czas w Afganistanie, dostarczając bojowników islamskiej „świętej wojnie”, wspierając talibów finansowo i ideologicznie. Obecnie zaś sukcesywnie odbudowuje tam swoje zaplecze operacyjne i logistyczne (Otłowski 2021: 7).

W Afganistanie w okresie interwencji sił koalicyjnych wielokrotnie podejmowano wysiłki zmierzające do poprawy warunków życia lokalnej ludności, co miało być strategią wspierającą samorządy lokalne i przeciwdziałającą korupcji. Wypracowano lepsze warunki życia, dostęp do usług zdrowotnych i placówek oświatowych. Inwestowano w rozwój infrastruktury, szkolenie afgańskiej policji, stworzono programy stabilizacyjne i stymulowano rozwój społeczności (Connah 2021: 81).

USA zamroziły dostęp Afganistanu do swoich rezerw narodowych o wartości prawie 10 miliardów dolarów. Jeśli Zachód zaakceptuje talibów jako organ zarządzający w Afganistanie, dostęp do tych rezerw będzie uzależniony od wykorzystania ich do celów stabilizacji gospodarki Afganistanu. Afgańska waluta już straciła na wartości i może kontynuować tę tendencję, jeśli nie zostaną podjęte interwencje makroekonomiczne. Konsekwencje sankcji ekonomicznych mogą mieć dalekosiężne skutki dla zwykłych obywateli. Afganistan jest w dużym stopniu uzależniony od pomocy zagranicznej, a jego gospodarka upadnie, jeśli społeczność międzynarodowa zdecyduje się całkowicie zawiesić to wsparcie. Może to skutkować pogłębieniem się migracji i kryzysem gospodarczym, w wyniku którego miliony ludzi wyemigrują do krajów sąsiednich (Yousaf, Jabarkhail 2021: 13).

Podsumowanie

Pomimo różnych koncepcji i strategii postępowania w Afganistanie podczas misji *Enduring Freedom*, ISAF czy też *Resolute Support*, jak również pewnych konfliktów wśród koalicji na tym tle interwencja międzynarodowa w Afganistanie była w pełni zasadna. W okresie dwóch dekad pobytu koalicji w tym kraju wyrosły tam młode pokolenia osób gotowych do udziału w życiu państwa w wariantach innych niż proponowane przez talibów sprzed 2021 r. To pokolenie wykształcone

w innych realiach edukacji, ciekawe świata i „zachodniego” stylu życia. Niestety, to również sami Afgańczycy, a w zasadzie ci, którzy odpowiedzialni byli za bezpieczeństwo tego państwa, pomimo wielomilionowych nakładów finansowych na struktury sił zbrojnych i służb bezpieczeństwa nie podjęli zasadniczego wyzwania w 2021 r., jakim było stawienie czoła mniejszym przeciw siłom talibów, i w haniebnym sposób poddali państwo.

Analiza polityki wewnętrznej talibów z lat 2021–2023 jednoznacznie wskazuje na represyjny charakter ich rządów i regres kraju zbliżający go ponownie do sytuacji sprzed 2001 r. Charakter rządów talibów i ich współpraca z międzynarodowymi organizacjami terrorystycznymi widoczna w okresie dwóch ostatnich lat będzie generować ujemne skutki nie tylko dla tego państwa i jego obywateli, ale również dla społeczności międzynarodowej.

Literatura

- Brudnicka-Żółtaniecka J., 2021, *Afganistan – bieżące problemy i przyszłe wyzwania*, „Przegląd Geopolityczny”, nr 38.
- Centrum Prewencji Terrorystycznej ABW, 2022, *Bezpieczeństwo i rozwój gospodarczy Afganistanu*, <https://tpcoe.gov.pl/cpt/aktualnosci/2085,Bezpieczenstwo-i-rozwoj-gospodarczy-Afganistanu.html> (dostęp: 26.04.2023).
- Chesler P., 2023, *Zima nadeszła do Afganistanu*, <https://euroislam.pl/zima-nadeszla-do-afganistanu/> (dostęp: 14.06.2023).
- Cordesman H.A., 2022, *Afghanistan and the World The Regional and Global Impact*, https://csis-website-prod.s3.amazonaws.com/s3fs-public/publication/220126_Cordesman_Afghanistan_Impact.pdf?jo96RwbKooSqnpivwh9wqv8kSzSHda2 (dostęp: 6.10.2023).
- Clayton T., 2023, *Afghanistan: Background and U.S. Policy*, „Congressional Research Service”, Washington.
- Collins J.J., 2021, *Understanding War in Afghanistan*, Washington, D.C.
- Connah L., 2021, *US Intervention in Afghanistan: Justifying the Unjustifiable?*, „South Asia Research”, vol. 1.
- Dobosz-Dobrowolska J., 2021, *Interesy Rosji, Chin, Pakistanu i Iranu w Afganistanie a bezpieczeństwo Europy*, „Biuletyn Instytutu Zachodniego”, nr 16.
- Dyner A.M., Legieć A., 2021, *Perspektywy polityki Rosji wobec Afganistanu*, „Biuletyn PISM”, nr 100.
- Gajda J., 2022, *Afganistan 2022 – rok konsekwencji*, „Pulaski Policy Paper”, nr 1.
- Jureńczyk Ł., 2018, *Pojednanie narodowe pod presją zamachów – złudne nadzieje na przełom w Afganistanie w pierwszym kwartale 2018 r.*, „Rocznik Bezpieczeństwa Międzynarodowego”, vol. 12, nr 2.
- Kłyszajko K., 2022, *Przyczyny niepowodzenia polityki amerykańskiej w Afganistanie*, „Przegląd Geopolityczny”, nr 41.
- Kugiel P., 2020, *Afganistan rok po przejściu władzy przez talibów*, <https://www.pism.pl/publikacje/afganistan-rok-po-przejeciu-wladzy-przez-talibow> (dostęp: 14.03.2023).

- Lindenberg G., 2021, *Afganistan – przegrany sukces*, <https://euroislam.pl/afganistan-przegrany-sukces/> (dostęp: 14.06.2023).
- Legeć A., 2021, *Perspektywy rozwoju tzw. Państwa Islamskiego w Afganistanie*, „Biuletyn Polskiego Instytutu Spraw Międzynarodowych”, nr 173.
- Mazurek P., 2022, *Relacje chińsko-afgańskie*, „Kwartalnik Boyma”, nr 1.
- Michnik W., 2014, *Problem dysfunkcyjności państw w rejonie Azji Południowej i Bliższego Wschodu. Analiza wybranych przypadków Afganistanu, Pakistanu, Iraku i Jemenu* [w:] *Państwa dysfunkcyjne i międzynarodowe wysiłki zmierzające do ich naprawy*, red. R. Kłosowicz, Kraków.
- Otłowski T., 2021, *Afganistan 2021 – anatomia klęski*, „Pulaski Policy Paper”, nr 9.
- Piekawowicz R., 1984, *Cień Amanuallaha*, Warszawa.
- Piotrowski M.A., 2021, *Potencjalne zagrożenia na tle związków afgańskich talibów z siatką Al-Kaidy*, „Biuletyn Polskiego Instytutu Spraw Międzynarodowych”, nr 152.
- Portal euroislam.pl, 2022, *Afganistan: szariat w praktyce*, <https://euroislam.pl/afganistan-szariat-w-praktyce/> (dostęp: 19.03.2023).
- Portal euroislam.pl, 2022, *Talibowie ponownie wprowadzają szariat*, <https://euroislam.pl/talibowie-ponownie-wprowadzaja-szariat/> (dostęp: 9.07.2023).
- Portal InfoSecurity24, 2021, <https://infosecurity24.pl/sluzby-specjalne/porazka-wywiadu-usa-w-afganistanie> (dostęp: 29.09.2023).
- Raubo M.J., 2021, *Wielka Brytania: wszyscy pomylili się w swych ocenach wobec Afganistanu*, <https://defence24.pl/wielka-brytania-wszyscy-pomylili-sie-w-swych-ocenach-wokol-afganistanu> (dostęp: 29.09.2023).
- Rodkiewicz W., 2021, *Rosja wobec przejęcia władzy w Afganistanie przez talibów*, <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2021-08-24/rosja-wobec-przejecia-wladzy-w-afganistanie-przez-talibow> (dostęp: 7.06.2023).
- SIGAR. Special Inspector General for Afghanistan Reconstruction, 2023, *Quarterly report to the United States Congress*, <https://www.sigar.mil/pdf/quarterlyreports/2023-07-30qr.pdf> (dostęp: 04.10.2023).
- Ślusarczyk P., 2021a, *Afganistan: talibowie przeprowadzają egzekucje*, <https://euroislam.pl/afganistan-talibowie-przeprowadzaja-egzekucje/> (dostęp: 19.03.2022).
- Ślusarczyk P., 2021b, *Afganistan: talibowie prześladują Hazarów*, <https://euroislam.pl/przesladowania-hazarow-przybieraja-na-sile/> (dostęp: 14.06.2023).
- Ślusarczyk P., 2023, *Piekło kobiet w Afganistanie*, <https://euroislam.pl/pieklo-kobiet-w-afganistanie> (dostęp: 14.06.2023).
- Stróżyk J., 2021/2022, *Strategiczne implikacje wycofania USA z Afganistanu. Porażka czy katastrofa?*, „Rocznik Strategiczny”, T. 27.
- Szurc K., 2022, *Rok po przejściu władzy przez Talibów w Afganistanie*, <https://warsaw-institute.org/pl/rok-po-przejeciu-wladzy-przez-talibow-w-afganistanie> (dostęp: 14.03.2022).
- Wojciechowski S., 2021, *NATO wobec sytuacji w Afganistanie. Analiza wybranych uwarunkowań wewnętrznych*, „Biuletyn Instytutu Zachodniego”, nr 27.
- Wójcik J., 2021, *Terrorzyści z Afganistanu mogą zagrozić Europie*, <https://euroislam.pl/czy-z-afganistanu-beda-planowane-zamachy-w-europie/> (dostęp: 20.03.2022).
- Yousaf F., Moheb Jabarkhail M., 2021, *Afghanistan's future under the Taliban regime: engagement or isolation?*, „Journal of Policing, Intelligence and Counter Terrorism”, T. 17.

The situation in Afghanistan in 2021–2023 following the withdrawal of the international anti-terrorist coalition

Abstract

Following the withdrawal of the international counter-terrorist coalition from Afghanistan in 2021, the situation in the country is of grave concern. Afghans are skeptical about the Taliban's ability to bring internal order and establish positive relations with the international community. The US freezing Afghanistan's assets and suspending international aid resulted in a gradual deterioration of the country's economic situation. Initially, the Taliban unsuccessfully and ineptly tried to combine the expectations of their radical leaders with gaining support from global powers, hoping for financial help. In fact, one can currently observe a gradual reduction of civil rights and freedoms and the use of repression against political opponents. This clearly shows that, despite earlier fictitious gestures towards world opinion, the Taliban did not make a significant change of course. This confirms the fears of human rights defenders and experts that such a policy will significantly undermine the stabilization of the situation in Afghanistan.

Key words: Afghanistan, terrorism, security, Taliban